

Waardestelling Huize Bijdorp

februari 2021

Opdrachtgever
Bouwaccent B.V, namens
Congregatie van H. Catharina
van Siena

In samenwerking met
Marinus Kooiman,
Cultuurhistorische Projecten

Land-id
Barbara van Dijk
Anneriek Simons

Periode
November-december 2020
Februari versie 2

Inhoudsopgave

- Inleiding
- 1 De Middeleeuwse Hofstede
- 2 De buitenplaats, baroktuin
- 3 Ontwikkeling naar landschapstuin
- 4 Kloosterleven
- 5 Waardestelling
- 6. Waardering van elementen per periode
- 7. Conclusie
- 8. Bronnen

Inleiding

Aanleiding voor deze waardestelling zijn de aankomende ontwikkelingen voor Buitenplaats Huize Bijdorp, in Voorschoten. De leden van de kloostergemeenschap hebben een hoge gemiddelde leeftijd en er worden geen nieuwe leden meer aangenomen. Daarmee nadert de Congregatie haar voltooiing. De zusters van Huize Bijdorp werken samen met de gemeente, provincie en Bouwaccent aan de herontwikkeling van de buitenplaats. Het behoud van de groene omgeving en de maatschappelijk invulling is voor de bewoners van Huize Bijdorp van groot belang. Daarbij is het een gemeentelijk monument. Dit tuinhistorisch onderzoek en waardestelling geeft inzicht in het de historie en waarden van de buitenplaats.

Dit rapport behelst een verdiepend onderzoek en waardestelling van de historische tuin van Buitenplaats Huize Bijdorp, aangewezen als Gemeentelijk Monument te Voorschoten, ten behoeve van de bestemmingsplan-procedure.

De gemeente Voorschoten heeft in 2018 een waardestelling opgesteld voor Huize Bijdorp, in het kader van de aanwijzingsprocedure van het gemeentelijk monument. Deze waardestelling dient als basis voor het verdiepend tuinhistorisch onderzoek.

De ontwikkelingsgeschiedenis wordt verder toegelicht om de waarde van de tijdslagen goed te kunnen duiden en beoordelen. Aan de hand van de verschillende tijdslagen wordt het idee van aanleg en veranderingen geduid. Zo wordt de onderlinge samenhang van huidige

deelgebieden en elementen duidelijk en kan deze op waarde worden beoordeeld. Daarbij wordt de buitenplaats ook in zijn ruimtelijke context en in mindere mate de gebruikshistorie gewaardeerd.

De volgende ontwerp perioden worden toegelicht:

- De middeleeuwse hofstede
- Huize Bijdorp als 17e-eeuwse Barokke buitenplaats
- Huize Bijdorp als landschapspark
- Ontwikkeling in 19e en 20e eeuw naar klooster-complex met bijbehorende tuinelementen

Een uitgebreide omschrijving van de gebouwen en bijgebouwen is te vinden in Bouwhistorische verkenning Huize Bijdorp van J.A. van der Hoeve, 2020.

De buitenplaats ligt in een Natuur Netwerk Nederland (NNN) gebied met waarschijnlijk hoge natuurwaarden, een aanvullend natuurwaardenonderzoek wordt nog uitgevoerd. Evenals een archeologisch onderzoek.

1. De Middeleeuwse Hofstede

Nieuwe Tijd tot 1643

Deel van de kaart van Rijnland uit 1615 door Floris Balthasar van Berckenrode. Bijdorp is waarschijnlijk de middelste van de drie hofsteden aan de zuidoostkant van Voorschoten.

Bezit Ter Lips

In de Middeleeuwen bestond Huize Bijdorp nog niet. De gronden die de latere buitenplaats zouden omvatten, behoorden bij het kasteel Ter Lips, een leengoed van de graven van Holland. In 1389 was dit leen in handen van de familie Hoochstraet, in 1498 werd de familie Oem van Wijngaerden eigenaar. Kort na 1743 is kasteel Ter Lips, dat aan de westkant van de Heerweg (Veurseweg) stond (ter hoogte van de huidige sportvelden en de Juliana van Stolberglaan), afgebroken.

In de 16de eeuw, toen Jacob Florisz Oem van Wijngaarde kasteelheer was van Ter Lips, lag aan de oostzijde van de Veurseweg, op het terrein van het huidige Bijdorp een hofstede. Deze werd in 1643 verkocht met in totaal 3 hectare grond. Vermoedelijk was de functie van het bezit toen geheel agrarisch; mogelijk werd er ook periodiek gejaagd.

De kaart van het Hoogheemraadschap van Rijnland door Floris Balthasar van Berckenrode uit 1615 geeft wellicht een indicatie voor het karakter van Bijdorp begin 17de eeuw. Bijdorp is niet expliciet afgebeeld maar is waarschijnlijk de middelste van de drie schematisch weergegeven huizen of hofsteden aan de zuidkant van Voorschoten.

Landschappelijke context

In Middeleeuwen vestigden de eerste bewoners zich op de zandige strandwallen, als hoge en droge gebieden. Het nog altijd herkenbare, lineaire patroon van historische bewoningskernen en wegen op de noord-zuid lopende strandwallen is in die periode ontstaan. Vanaf de strandwallen werden de lager gelegen en relatief natte strandvlaktes ontgonnen. Dit gebeurde volgens een systematische, parallelle strokenverkaveling. Behalve dorpen, wegen en bouwlanden werd op de strandwallen ook een aantal kastelen gebouwd.

De Veurseweg ligt op het meest oostelijke strandwallencomplex met de oude kernen van Rijswijk, Leidschendam, Voorburg en Voorschoten. Op dit complex zijn een aantal kastelen gebouwd, behalve het genoemde Ter Lips, ook Duivenvoorde en Roukoop. De Vliet is waarschijnlijk eind 12de of begin 13de eeuw gegraven als afwateringskanaal voor de aangrenzende veengebieden en als scheepvaartverbinding tussen de Oude Rijn en de Schie.

De Zuid-Hollandse strandwallen rond 1250, in de cirkel Voorschoten.

Omstreeks 1615, bewerking Rijnland kaart, met huidige grens van het landgoed.

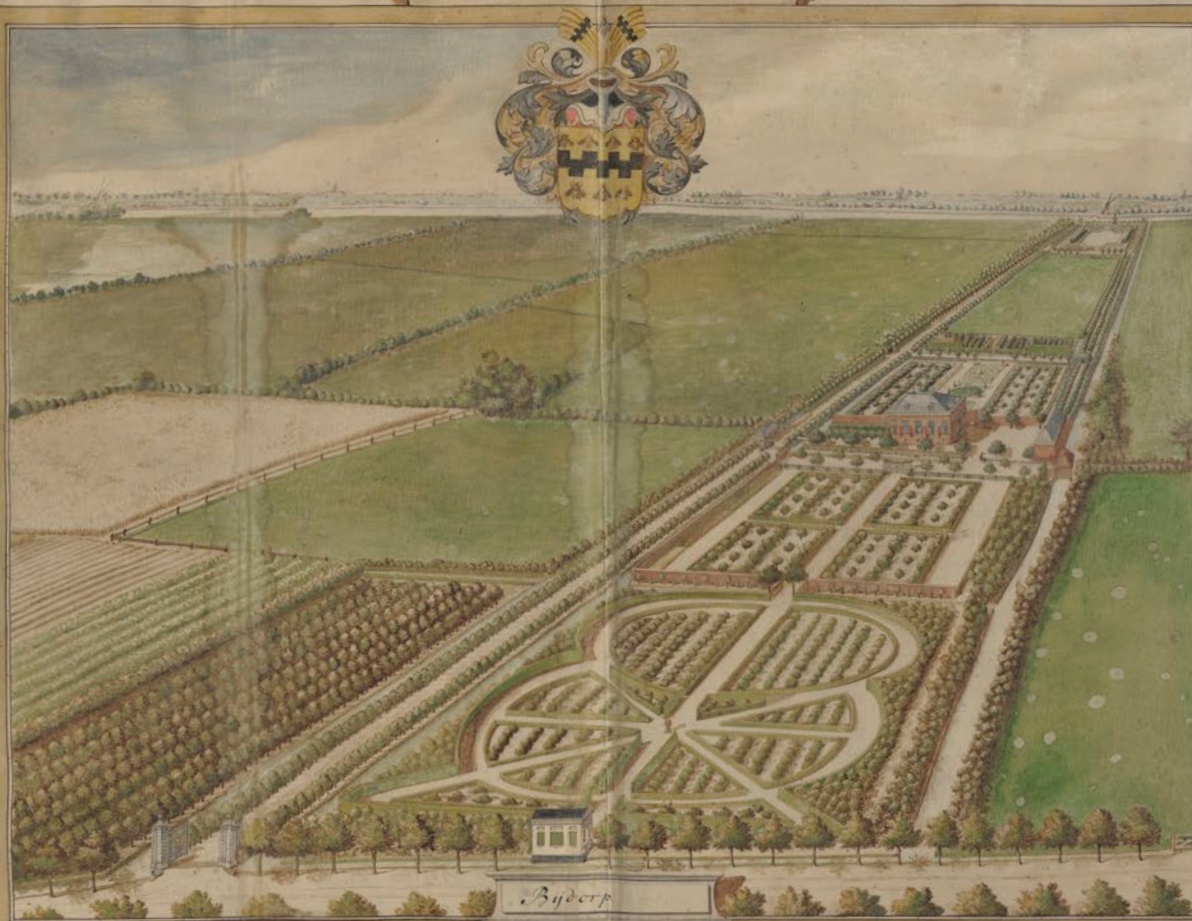
Historische elementen 2020

In de huidige situatie gaan enkele elementen terug op de middeleeuwse situatie:

- de Heerweg, nu Veurseweg, is een van de lange doorgaande wegen die in lengterichting op de strandwallen ligt
- de twee lange sloten die langs het huis naar de Vliet lopen. Deze verwijzen naar de oorspronkelijke agrarische kavelsloten (niet meer geheel aanwezig)
- de Vliet als afwaterings- en scheepvaartkanaal
- vermoedelijk het huidige grasland aan de zuidkant van de landschappelijke aanleg, dat pas eind 18de eeuw bij de buitenplaats is gekomen.

ACAD.
LUGD. BAT.
DIBL.

2. De buitenplaats, baroktuin

Periode 1643 - 1793

Het ontstaan van de buitenplaats

In 1697 kochten mr. Johan de Bijde, een van de stadsbestuurders van Leiden en zijn vrouw Anna Oorthoorn de hofstede aan. Deze was tussen 1643 en 1697 ontwikkeld tot buitenplaats, zoals uit de verkoopacte blijkt. Daarin worden als gebouwde onderdelen genoemd: landhuis, koetshuis, paardenstal en tuinmanswoning. De bijbehorende grond was in gebruik als: boomgaarden, plantagies (siertuinaanleg), een laan, teelland (akkerland) en weiland.

De buitenplaats was inmiddels Bijdorp genoemd naar de ligging vlakbij het dorp Voorschoten en de familienaam van de nieuwe eigenaar.

De Bijde en Oorthoorn gingen verder met het ontwikkelen van de buitenplaats. Zij lieten het nog aanwezige toegangshek aan de Veurseweg neerzetten en ook werden twee tuinpaviljoens gebouwd. Een aan de Vliet, die lang geleden verdween, en een aan de Veurseweg, in 1952 afgebroken voor de verbreding van de weg.

Op het vroegst bekende overzicht van Bijdorp, een vogelvlucht uit 1700, is de buitenplaats-aanleg afgebeeld. Het beeld schetst de buitenplaats tussen de Veurseweg en de Vliet. De zijgrenzen worden bepaald door de kavelsloten van de middeleeuwse

veenverkaveling. De laanbeplanting langzij verbijzonderde de aanleg ten opzichte van het open omringende landschap. Het langgerekte perceel tussen de sloten en lanen is ingericht met een baroktuin, gekenmerkt door een strakke, symmetrische indeling. Het hoofdhuis staat op ongeveer een derde van de diepte van het perceel vanaf de Veurseweg. Ook de twee tuinpaviljoens staan in de hoofdas. Er is een vijver, miroir d'eau, in het tuinvak aan de Vliet. Water was ongetwijfeld geen probleem, de ligging is in het veen. De boomgaard is ommuurd. De entree van het buiten ligt strak langs de noordelijke kavelgrens. Het is niet duidelijk of de situatie die op de vogelvlucht is afgebeeld, ook precies zo is aangelegd. Soms werd op dergelijk vogelvluchten de buitenplaats-aanleg symmetrischer voorgesteld dan die in werkelijkheid was.

Op een opvolger van de kaart van Van Berckenrode, een kaart van Rijnland uit 1746, is de aanleg van Bijdorp niet aangegeven. In 1771 (bij opnieuw verkoop) wordt een orangerie genoemd, een voorloper van de huidige orangerie.

Het nog bestaande hekwerk bij de entree, met voormalige dienstwoning (omstreeks 1920)

Landschappelijke context

Een buitenplaats-ontwikkeling, zoals bij Bijdorp, kwam veel voor vanaf de 17de eeuw in het gebied van de Zuid-Hollandse standwallen en veenvlaktes. Boerderijen werden, vaak door rijke stedelingen uitgebreid tot buitenplaats, ook werden nieuwe buitens gesticht. Hierdoor ontstond gaandeweg een grote dichtheid aan buitenplaatsen en landgoederen in het gebied, merendeels langs de doorgaande lengtewegen op de strandwallen. De aantrekkelijkheid voor de aanleg van buitenplaatsen en landgoederen lag in het landschap met zijn hoogteverschillen en nat-droog gradiënten (strandwal - veenvlakte), dat zich uitstekend leende voor tuin- en parkaanleg. Zo kwamen, meer noordelijk van Bijdorp, Vredenhoef (verdwenen, Leidseweg tegenover 221), Berbice en Beresteyn tot ontwikkeling.

Relatie met omgeving

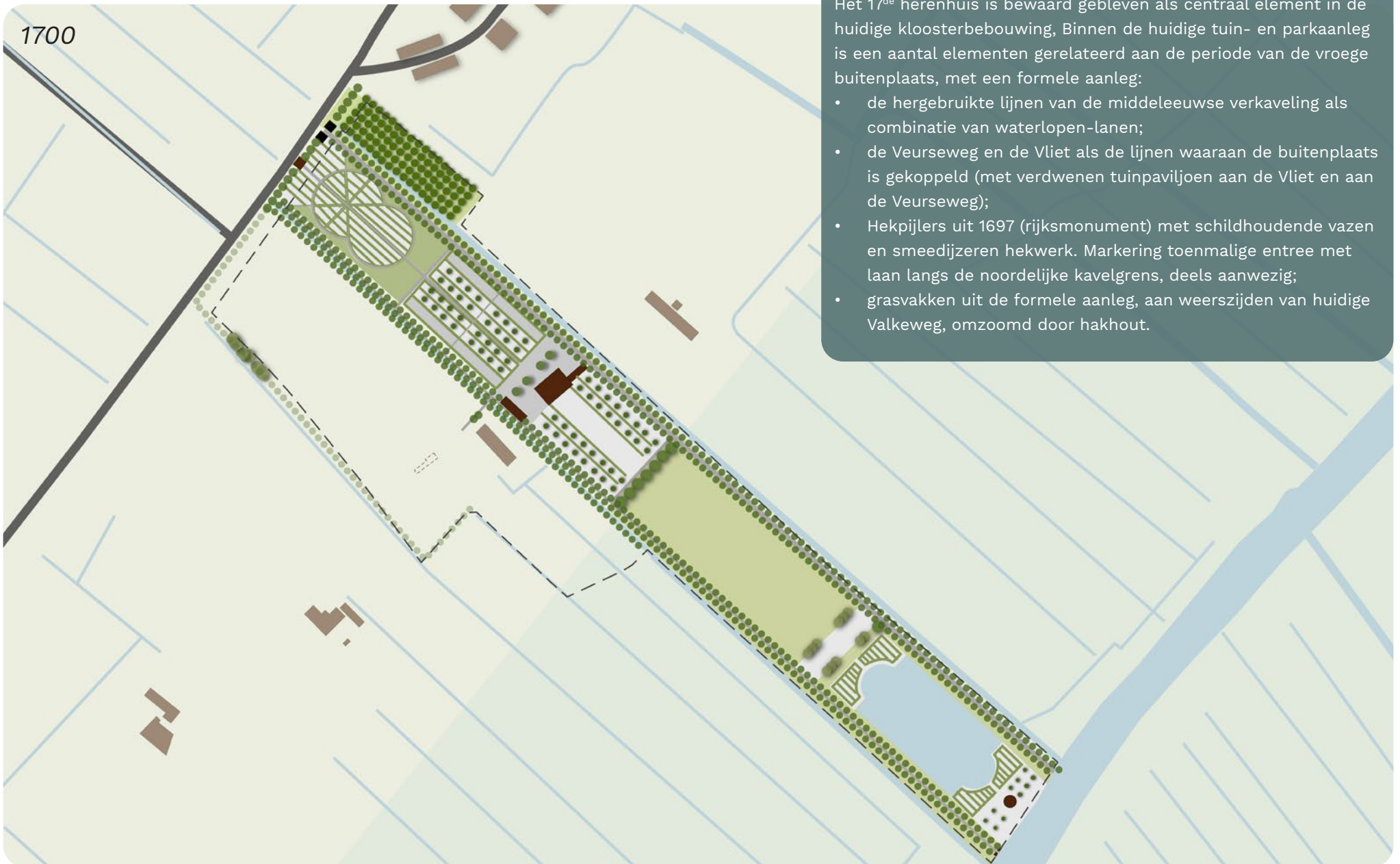
In het open landschap was de strakke beplanting langs de waterlopen opvallend. De buitenplaats was nadrukkelijk gericht op de Veurseweg en de Vliet door hier een paviljoen langs te plaatsen. Het was gebruikelijk om je buitenplaats te tonen om te imponeren. Waarschijnlijk waren de zichtlijnen vanuit het landhuis naar de paviljoens open gehouden.

De buitenplaats was prive bezit.

Historische elementen 2020

Het 17de herenhuis is bewaard gebleven als centraal element in de huidige kloosterbebouwing. Binnen de huidige tuin- en parkaanleg is een aantal elementen gerelateerd aan de periode van de vroege buitenplaats, met een formele aanleg:

- de hergebruikte lijnen van de middeleeuwse verkaveling als combinatie van waterlopen-lanen;
- de Veurseweg en de Vliet als de lijnen waaraan de buitenplaats is gekoppeld (met verdwenen tuinpaviljoen aan de Vliet en aan de Veurseweg);
- Hekpijlers uit 1697 (rijksmonument) met schildhoudende vazen en smeedijzeren hekwerk. Markering toenmalige entree met laan langs de noordelijke kavelgrens, deels aanwezig;
- grasvakken uit de formele aanleg, aan weerszijden van huidige Valkeweg, omzoomd door hakhout.

Kadastraal minuutplan 1821, met huidige slingervijver, bebouwing en weidevlak in kleur ingetekend.

- weiland
- lustplaats
- bos
- akkerland
- (moes)tuin
- boomgaard
- water

De kadastrale minuut van rond 1821 laat de buitenplaats zien, deze is verwerkt in de overzichtstekening op pagina 15. Hierbij de kanttekening dat de kaart bedoeld is om eigendomsgrenzen weer te geven en niet zozeer de topografie. Via de bijbehorende gegevens is wel een indruk van het grondgebruik en daarmee van de inrichting te krijgen.

Bewerkt minuutplan 1821 (<https://hisgis.nl/kaartviewer/zuid-holland/>). De begrenzing van Bijdorp is met een rode lijn aangegeven. Aan de zuidkant is de aanleg van Roukoop herkenbaar.

3. Ontwikkeling naar Landschapstuin

Periode 1793 - 1875

De landschappelijke aanleg op Bijdorp

Tussen 1793 en 1804 was mr. Pieter Chanquion eigenaar van Bijdorp. Op zijn initiatief werd de nog aanwezige vroeg-landschappelijke tuinaanleg gerealiseerd, toen hij de aangrenzende boerderij Dorpwijk, gelegen aan de zuidkant van Bijdorp, had verworven.

De (Engelse) landschapsstijl begon eind 18de eeuw op te komen. Niet langer werd een strakke, symmetrische indeling nagestreefd in de tuin- en parkaanleg. Als ideaal werd nu een natuurlijk ogend, romantisch landschap gezien, met afwisseling tussen hoog en laag, open en gesloten, nat en droog.

Op het zandige, hoger gelegen deel aan de Veurseweg liet Chanquion over de hele breedte van Bijdorp een bescheiden landschapspark aanleggen, met beboomde percelen, grasland en paden met gebogen tracé. De

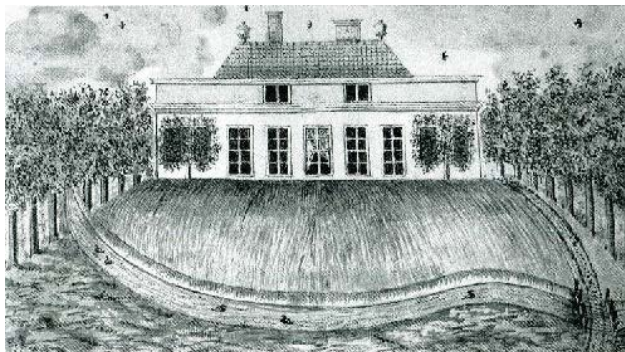
lager gelegen delen richting de Vliet bleven in gebruik als grasland, moestuin en boomgaard. Op de grens van hoog en laag is een slingervijver gegraven.

De boomgaarden en moestuinen van de 'oude' aanleg van Bijdorp verdwenen.

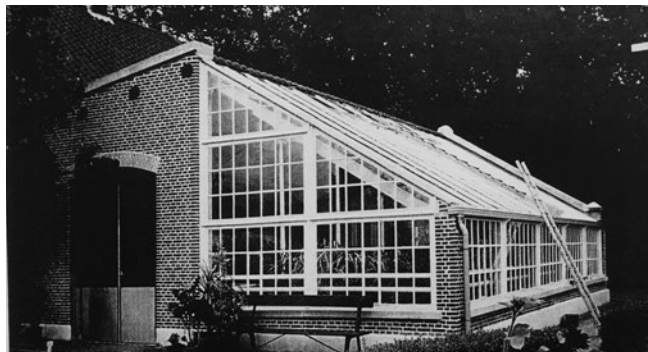
De buitenplaats bestaat in 1821 uit verschillende onderdelen. De 'lustplaats' is het perceel met het hoofdhuis en het perceel tussen de slingervijver en de Veurseweg. De naastliggende percelen, hoewel inmiddels ook al getransformeerd in landschappelijke aanleg, zijn bouwland, bos en weiland met paviljoen. Aangrenzend zijn er tuinen, een boomgaard en richting de Vliet nog een stuk akkerland en verder weilanden (zie minuutkaart op pagina 12).

Johannes Fahrensbach, tabaksplanter in Nederlands-Indië was eigenaar vanaf 1863 - tot zijn overlijden in 1875. Hij zorgde voor de verwarmde kas (1869, datumsteen in gevel), tegen de bakkerij. De bakkerij is gebouwd van of tegen een deel van het 18de-eeuwse gebouw van Dorpwijk. Dit is het laatste 'buitenplaatsgebouw' die op Bijdorp zijn verrezen.

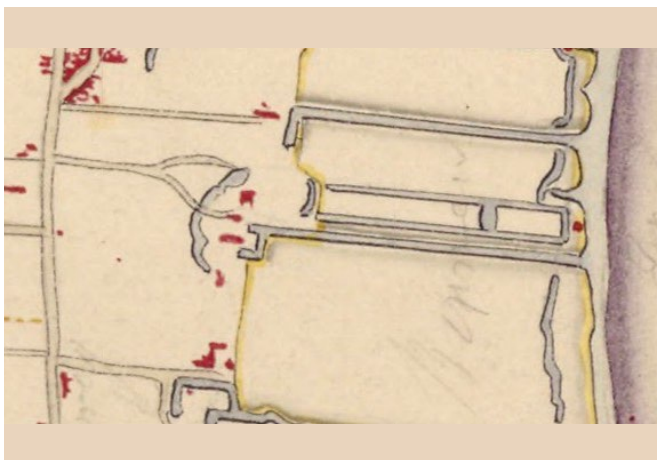
Een uitgebreide beschrijving van eigenaren en aan en verbouwingen aan het hoofdhuis is te lezen in Bouwhistorische verkenning Huize Bijdorp: inleiding, J.A. van der Hoeve, 2020.

Voorgevel van het landhuis omstreeks 1821, met slingervijver.

De verwarmde kas tegen de voormalige bakkerij.

Bijldorp schematisch aangegeven op een kaart uit 1860 van o.a. de gemeente Voorschoten (Archief Hoogheemraadschap Rijnland).

Op de topografische kaart van 1875 is de landschappelijke aanleg aangegeven, maar niet erg gedetailleerd. De slingervijver ontbreekt. Wel staan de gebogen toegang-slaan en de vertakking iets na de helft op de kaart. Door dit beloop ontstonden verschillende zichten op het hoofdhuis vanaf de laan.

Topografische kaart rond 1875, de landschappelijke aanleg is min of meer aangegeven.

Landschappelijke context

Het lint buitenplaatsen en landgoederen tussen de Vliet en de oude Heerweg (Veurseweg - Schoolstraat - Leidseweg) raakte verder verdicht. Met het opkomen van de veel natuurlijker ogende landschapsstijl vanaf eind 18de eeuw werden veel parken gaandeweg 'verlandschappelijkt'. Hiermee werd het gebied zeer lommerrijk en groen; buitenplaatsen en landgoederen gingen het landschap domineren.

Voorschoten rond 1850; lint van buitenplaatsen en landgoederen.

Relatie met omgeving

Onduidelijk is of er aanwezige zichtlijnen van en naar het landhuis waren. De buitenplaats presenteert zich aan de Veurseweg doormiddel van de poort en tuin-paviljoen. Het paviljoen stond in de as van de Papelaan, mogelijk in het bos of in een laan. Of er open zicht op de weide was is niet te zeggen. De zichtlijn vanaf de weg naar het landhuis was door de parkinrichting waarschijnlijk niet meer nadrukkelijk aanwezig.

Het tuinpaviljoen aan de waterzijde trok de aandacht vanaf de Vliet, of deze zichtlijn doorliep tot het landhuis of onderbroken werd door de parkinrichting aan de zuidzijde is niet bekend.

Het buiten was prive bezit, maar men toonde het bezit aan de buitenwereld.

omstreeks 1820

Historische elementen 2020

Aanwezig uit deze periode zijn:

- over de hele breedte van de buitenplaats de parkaanleg met slingervijver op de overgang hoog - laag, ernaast het weiland met randbeplanting;
- het ommuurde moestuinperceel (nu boomgaard) met schuur (1) (minuutplan: huis), aan de zuidoostkant. Eerder horend bij boerderij Dorpzicht;
- huidige oranjerie, tegen het stalgebouw/bakkerij van Dorpwijk.

De parkinrichting is niet in detail bekend. De begrenzing van Bijdorp is met een rode lijn aangegeven. Aan de zuidkant is de aanleg van Roukoop herkenbaar.

4. Kloosterleven

1875 - heden

"Bijdorp" Voorschoten, Moederhuis der Zusters
Dominicanessen en Pensionaat.

K.L.M. - Foto, Copyright

Het hoofdgebouw van Bijdorp op een luchtfoto uit 1931. De landschapstuin met vloeiende vormen was ook aan de achterzijde van het complex doorgevoerd, met het schoolplein aan de kop van het Pensionaat. Aan de rechterzijde ligt de moestuin met de stal/tuinmanshuis, daarachter is de begraafplaats (vierkant carre) te zien.

De Congregatie van de Heilige Catharina van Siena

In 1876 werd Bijdorp door de weduwe Fahrensbach verkocht aan de congregatie van de Heilige Catharina van Siena, Dominicanessen van Voorschoten. Het landhuis kreeg de functie van klooster. De congregatie was in 1841 gesticht door de zusters Lucia en Maria Pinkers in Rotterdam. De congregatie zette zich in voor arme kinderen, wezen en bejaarden. Wat later kwam hier een onderwijsfunctie bij.

In 1876 werd op Bijdorp in het landhuis een pensioonaat (meisjesschool/internaat) opgericht voor 'jonge juffrouwen van deftige stand om ze een beschaafde en godsdienstige opleiding te geven'. Dit pensioonaat kreeg de naam Onze Lieve Vrouwe van Lourdes. In 1879 volgde nieuwbouw voor het pensioonaat in de vorm van een vleugel aan de noordoostkant. In 1887 - 1888 werd daar tegenover een tweede vleugel neergezet voor het noviciaat (voor novices in hun proeftijd). Ook werd in 1888 het pensioonaat uitgebreid; in 1895 verrees een nieuwe kapel ter vervanging van een in 1881 gebouwde kapel.

Rond 1890 werd de begraafplaats aangelegd (nog in gebruik).

Vanaf de jaren 20 van de 20ste eeuw transformeerde de buitenplaats verder naar een instellingsterrein met als centrum het oude hoofdgebouw met kapel en aangebouwde vleugels en daarachter aan de zuidoostkant en wat verder weg aan de zuidwestkant dienstgebouwen en agrarische gebouwen. Het deel met het landschappelijke park hield het buitenplaats-karakter.

De Congregatie ging in de eerste decennia van de 20ste eeuw verder met het verfraaien van tuin en park. Zoals toen gangbaar werden perken aangelegd met bloeiende planten en struiken. Ook werden kuipplanten toegepast, o.a. agaves.

Aan het eind van de vaarsloot vanaf de Vliet, net voor de wasserij, werd een komvormige waterpartij aangelegd met daarin een eilandje. Het tuinpaviljoen in de as van de Papenlaan, ter hoogte van de weide is in 1922 naar achteren ten behoeve van de electrificatie van de trambaan.

Deze wasserij werd in 1924 gebouwd. Rond 1930 kwamen een koeienstal, een varkensschuur, een paardenschuur en enkele kleine agrarische bijgebouwen als een kippenhok tot stand. Zo konden de zusters zo veel mogelijk zelfvoorzienend zijn. Ook werd een koetshuis/garage gebouwd. In 1937 werd het pensionaat nog uitgebreid. In de binnenhof,

Luchtfoto van Bijdorp, 1938. De landschappelijke tuin is herkenbaar aan de slingerende paden, afwisseling in open weides en meer gesloten bospartijen. Her en der zijn borders aangeplant. Het paviljoen is verplaatst met zicht op de weide.

Binnentuin met zicht op pensionaat met perkjes en nog bestaande monumentale plataan.

Sierperk met heiligbeeld Dominicus omheind door rhododendrons, in landschapspark aan de voorzijde (waarschijnlijk voor WOII).

Lourdesgrot, op rand van kloostertuin, 1882-1966.

De kapel met slingervijver (begin 20e eeuw)

Perken en kuipagaves bij de entree aan de zuidwestgevel (begin 20e eeuw).

Park met bruggetje (begin 20e eeuw)

omsloten door het hoofdgebouw en de vleugels, werd de (bestaande) verhoogde tuin aangelegd. Deze tuin bestond uit twee paden langs de gevels geflankeerd door bomen, het gazon met rozenperken in het midden werd gekruist door enkele dwarspaden. Er zijn enkele grote bomen behouden, waaronder twee monumentale platanen.

In mei 1941 eisten de Duitsers het parkdeel aan de Veurseweg op om er munitiebunkers te plaatsen. Waarschijnlijk is daarbij schade aan de beplanting ontstaan. In het volgende jaar brandde het nieuwe deel van het schoolgebouw af. Pas na WOII volgde herbouw.

Van de oorspronkelijke landschappelijke inrichting uit de 18e eeuw rest aan deze zijde enkel nog de binnentuin. Tegenover het schoolgebouw is een verhoogd schoolplein aangelegd en later is dit getransformeerd tot siertuin in typische naoorlogse-stijl met veel groenblijvende heesters in borders.

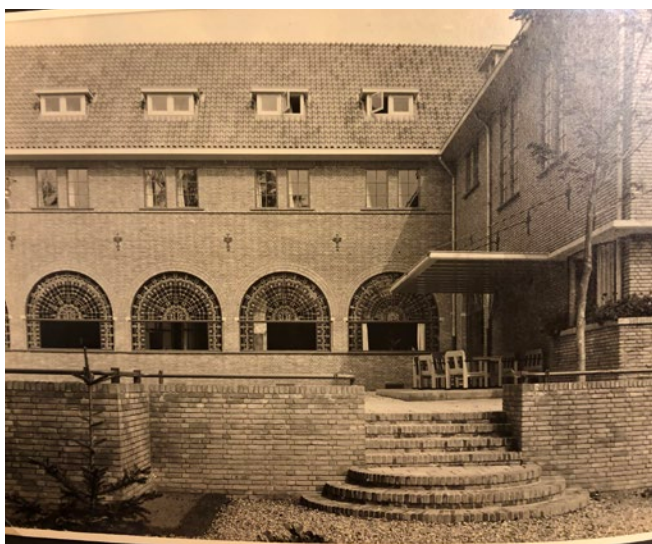
Bij de verbreding van de Veurseweg (1952 - 1958) werd het ingangshek 10 meter naar achteren verplaatst. Het tuinpaviljoen aan de weg en de dienstwoning naast het hek werden gesloopt. Een nieuwe dienstwoning verrees naast het verplaatste hek aan Veurseweg 1 (nu Koninklijke Marinelaan 2).

In 1964 is de vakantiewoning 'ons uitzicht' gerealiseerd, zusters uit andere gemeenten konden hier op vakantie. Rondom de vakantiewoning zijn gazon en terrassen gerealiseerd. Metasequoias flankeren het pad naar de ingang. Dit lijkt ook het moment geweest dat de bospaden rechter zijn getrokken.

De laatste grote bouwactiviteit was de totstandkoming van de dwarsvleugel (Haagdorp) in 1977 - 1979.

Tuinpaviljoen aan de Veurseweg tot jaren '50.

Verhoogd schoolplein

Voortuin met plantperken; rozen en agaves (voor 1914).

Landschappelijke context

Eind 19de eeuw was Voorschoten nog een klein dorp langs de Veurseweg - Schoolstraat. Buiten het dorp was de grond langs de weg in agrarisch gebruik. Ook lagen aan weerszijden landgoederen en buitenplaatsen. In de jaren 30 begon het dorp uit te breiden tussen de Schoolstraat en het station. Na WOII gingen de uitbreidingen verder, ook aan de zuid- en de oostkant van het oude dorp. Het grootste deel van de bebouwde kom van Voorschoten bestaat inmiddels uit na 1945 tot stand gekomen woonwijken. Gesitueerd tussen de Veurseweg en de Vliet is Bijldorp nu een groene enclave in een verder grotendeels versteende omgeving.

Voorschoten 1950, eerste uitbreidingen van het dorp.

Voorschoten 2000, Bijldorp is groene enclave in bebouwd gebied.

Relatie met de omgeving

De buitenplaats is in de kloosterperiode meer afgescheiden van de omgeving. Het dichte groen maakt het gebied meer ingetogen en zorgt voor meer privacy voor de zusters. De Valkeweg doorsnijdt het open weidegebied.

Het buiten is steeds meer opengesteld, eerst als klooster voor vele zusters en nog meer in de periode van de Middelbare Meisjeschool en het Lucas college. Nu deze onderwijsfunctie is verdwenen en het meer gericht is op zorg- en woonfunctie is het gebied niet meer openbaar.

2020

Historische elementen 2020

Uit de kloosterperiode is een groot aantal elementen aanwezig:

- onderdelen hoofdgebouw als kapel (1), noviciaat (2) en meisjespensionaat (3)
- wasserij (4)
- wagenschuur (5) en stal (6)
- begraafplaats (7)
- heiligenbeelden
- bruggen over de waterpartij (8) (vervanging eerdere bruggen)
- bruggen over de vijver (9)
- delen tuin, beplanting rond hoofdgebouw (perk rododendrons) (10)
- delen nutstuin: tuimuur (11), schuur (12), gebouw met kas (13).

Waardestelling

Doel is de tuinhistorische betekenis van de aanleg te benoemen. Na het hiervoor beschreven onderzoekende deel kennen we in dit hoofdstuk de waarderingen toe. Uit de in kaart gebrachte tuingeschiedenis en de wijzigingen per periode is te herleiden welke onderdelen en aspecten uit verschillende fasen in de aanleg bewaard zijn gebleven. We stellen hier vast wat de (relatieve) betekenis van deze onderdelen is voor het historisch karakter van de totale aanleg, ter aanvulling op de beschrijving van het gemeentelijk monument Bijdorp, te Voorschoten. Deze waardestelling is opgezet volgens de Richtlijnen tuinhistorisch onderzoek en de kadernota Erfgoed Voorschoten. Naast dit onderzoek is ook een cultuurhistorisch onderzoek naar de gebouwen verricht met waardestelling.

De waardestelling is mede afhankelijk van de gaafheid en de zeldzaamheid, gerelateerd aan andere objecten met dezelfde of soortgelijke waarden. Ook op die punten moet de waardestelling verifieerbaar zijn. We hanteren de volgende definities hiervoor:

- Huize Bijdorp is onderdeel van de landgoederenzone langs de Vliet, het landgoed wordt zowel intern als in zijn context bezien.
- Het beschouwingsniveau is globaal: het gaat om de stijlen, de vormen van de tuin, met enkele precieze details.
- Vergelijkingsniveau: deze waardestelling gaat met name in op de tuin- en landschapswaarden en in mindere mate in op de gebruikshistorie als klooster.
- Beoordelingscriteria: gaafheid, herkenbaarheid en zeldzaamheid.

Interpretatie

De tuinhistorische aanleg van Bijdorp wordt gedragen door de oude middeleeuwse verkavelingsstructuur. Deze belangrijkste drager is de basis voor de daaropvolgende ruimtelijke ontwikkelingen met verschillende parkdelen uit verschillende stijlperiodes. De onderdelen hebben iedere een eigen karakteristieke opzet en verschijningsvorm.

Het geheel is te omschrijven als een uit onderdelen samengestelde parkaanleg, overwegend in de sfeer van de Landschapsstijl. De elementen uit de kloosterperiode zijn vooral te vinden in de gebruikshistorie en in mindere mate in tuinhistorische waarden.

In dit hoofdstuk wordt per ontwikkelingsperiode benoemd welke elementen nog intact of herkenbaar zijn. Aan deze elementen of ensembles worden de volgende monumentwaarden toegekend:

Hoge waarde: De structuur of element is goed herkenbaar, (relatief) gaaf aanwezig en van cruciaal belang voor de structuur en/of betekenis van de aanleg.

Positieve waarde: Draagt bij aan de herkenbaarheid uit een bepaalde tijdsperiode, maar is niet gaaf aanwezig of de samenhang is verstoord. Van belang voor de structuur en/of betekenis van de aanleg.

Indifferent: Van relatief weinig belang voor de structuur en/of de betekenis van de aanleg.

Waarderingskaart

Algemene historische waarden

Buitenplaats Huize Bijdorp is van hoge waarde in de context van de geografische ontwikkeling met nederzettingen aan de Vliet en de daaropvolgende culturele ontwikkeling in de 17e eeuw tot landgoederenzone. Bijdorp is onder meer onderdeel van de Landgoederen Biotoop van de Provincie Zuid-Holland. Het is vergeleken met de nabij liggende landgoederen niet uniek in zijn voorkomen; er zijn grotere lusttuinen gerealiseerd welke nog meer intact zijn. De hoofdstructuren met park en verkaveling contour uit de 17e, 18e en 19e eeuw zijn echter nog grotendeels intact en herkenbaar in het landschap. Dit is van **hoge waarde**.

Naast landgoed/buitenplaats waarde heeft Bijdorp een bijzondere ontwikkeling tot klooster doorgemaakt in de afgelopen 145 jaar. Deze ontwikkeling heeft relatief weinig bijgedragen aan de tuin en landschapswaarden, de gebouwen met vele uitbreidingen voor huisvesting en onderwijs waren leidend, de tuinen werden hierop aangepast. De waarde van de kloosterperiode komt vooral tot uitdrukking in de gebouwen en gebruiksgeschiedenis, de sociaalhistorische en religieuze waarde. Vele zusters hebben hier gewoond en onderwijs of zorg gegeven aan de Voorschotenaren. De laatste zusters wonen hier nog. Deze verhalen en historie zijn goed gedocumenteerd en wordt in de waardestelling minder

meegenomen, de nadruk ligt op aanleg van de buitenplaats. De zichtbare historie van ontwikkeling naar klooster is tot op heden goed herkenbaar en is grotendeels van **positieve waarde**.

Landschappelijke situering (context)

Buitenplaats Huize Bijdorp heeft een grote ensemblewaarde in relatie met het omliggende landschap. Gesitueerd tussen de Veurseweg en de Vliet is Bijdorp nu een groene enclave in een verder grotendeels bebouwde omgeving. Een belangrijk en zichtbaar element in de landgoederenzone. De buitenplaats is verankerd in het landschap door het volgen van de middeleeuwse verkavelingsrichting, haaks op de Vliet, deze verkaveling is aan de zuid-oostzijde ter hoogte van de weides nog nagenoeg gaaf en herkenbaar.

De oorspronkelijke landschapsstructuur en ruimtelijke relatie met de omgeving, weg en water is nog goed leesbaar. Het realiseren van de woning en parkinrichting op het droge zand en gebruik van weide en waterpartijen op het natte veen richting de Vliet. Het park en woning presenteren zich van origine aan de Veurseweg, vroeger Heerweg en in mindere mate met een vroeger paviljoen ook aan de Vliet. De oorspronkelijke ontwerpgedachte van presen-

tatie naar de wegzijde met bijzondere entreepoort, paviljoens en open zicht naar Huize Bijdorp is niet meer duidelijk herkenbaar. De bosrand is dichtgegroeid, het park scheidt zich af van de wegzijde, maar is nog herkenbaar aan de markante entreepoort. De presentatie aan de Vliet is nog enigszins herkenbaar door de openheid van het weidelandschap tussen de verdichte woonwijken. De zichtlijn uit de barokke periode op het landhuis vanaf de weg is onderbroken door dicht bos. De zichtlijn richting weide en de Vliet is verdwenen door doorsnijding van de Valkeweg. Of deze zichtlijn tot de Vliet liep of al eerder werd doorbroken door tuinen is niet duidelijk.

De omvang van de buitenplaats is nagenoeg gelijk aan de uitbreiding in 1793, echter is het zuidelijke veenweidegebied in de jaren '90 bebouwd als woonwijk.

Deze ruimtelijk-functionele relatie tussen park en landschap, historische hoofdstructuren en inrichting van de buitenplaats zijn niet meer gaaf, maar nog duidelijk herkenbaar en grotendeels aanwezig.

De landschappelijke situering van Bijdorp is van **hoge waarde**.

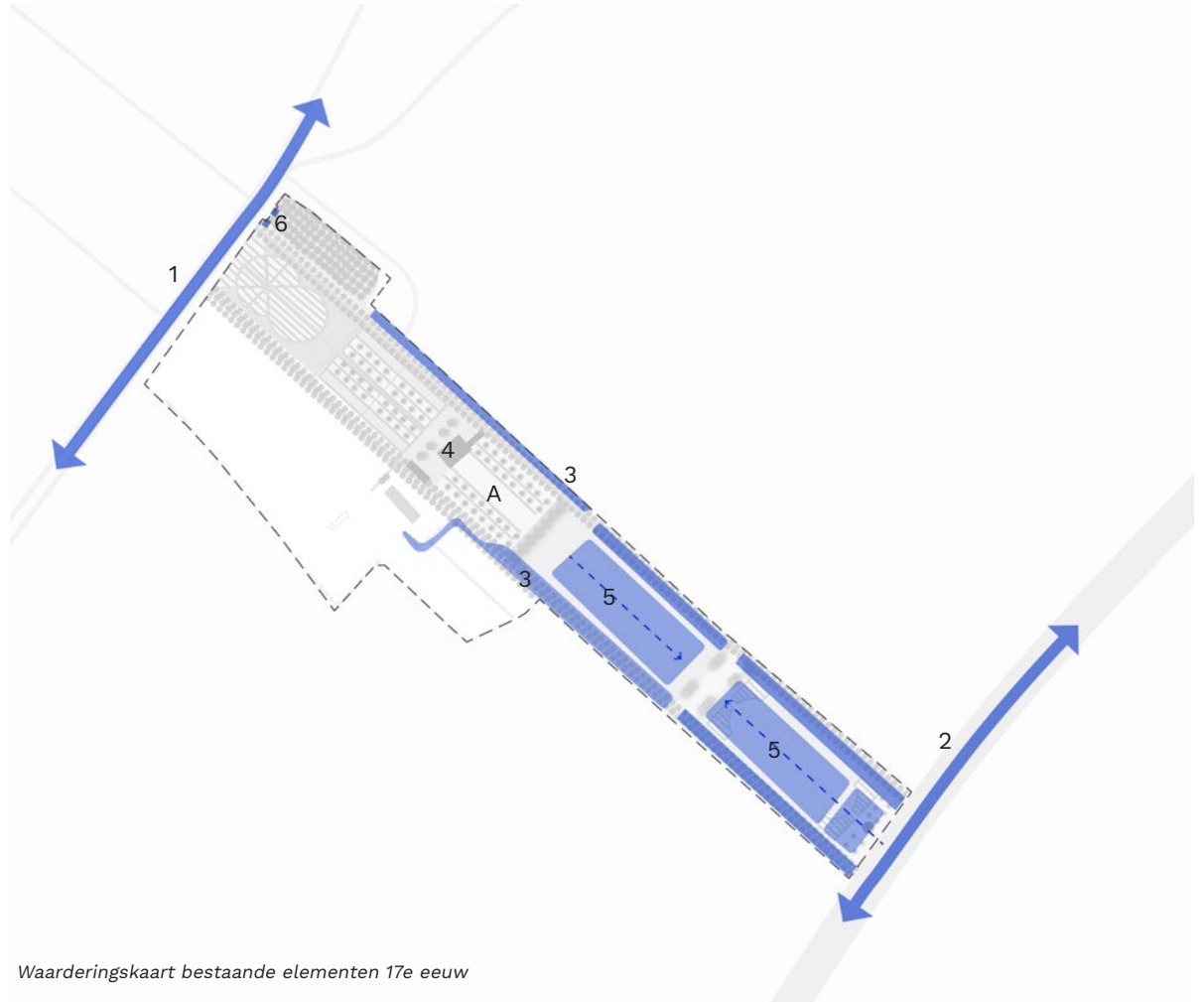
Wandelpad langs kavelsloot, omzoomd door hakhout

Open weide richting de Vliet

Entree poort, 1939

Waarderingsskaart bestaande elementen 17e eeuw

Waardering van elementen per periode

Middeleeuwse structuur

De Heerweg, nu Veurseweg (1) is een lange doorgaande weg die in lengterichting op de strandwal ligt. Dit is een belangrijke lijn waar Bijdorp aan ligt. Samen met de Vliet (2) als afwaterings- en scheepvaartkanaal zijn dit herkenbare structuren.

De middeleeuwse kavelstructuur is de belangrijkste drager van het zuidelijke deel van Bijdorp, herkenbaar aan de twee lange sloten (3) die langs het huis en weilanden naar de Vliet lopen. Deze verwijzen naar de oorspronkelijke agrarische kavelsloten (niet meer geheel aanwezig).

De Vliet, Veurseweg en kavelsloten zijn nagenoeg gaaf en duidelijk herkenbaar. Deze elementen zijn van cruciaal belang voor de leesbaarheid van de ontwikkeling en positie van Bijdorp in de context van landgoederenbiotoop langs de Vliet en Veursweg. Ze zijn voor de tuinhistorische aanleg van **hoge waarde**.

Barokke buitenplaats, 17e eeuw

De hoofdopzet en ruimtelijke structuren van de buitenplaats met symmetrische parkaanleg, rechte lanen langs middeleeuwse verkaveling en weides zijn grotendeels intact en herkenbaar. Het landhuis (4) op

de overgang van zand naar veen in het midden van de buitenplaats is nog aanwezig, zij het niet meer zichtbaar vanaf de voorzijde. Van de barokke tuinaanleg resteert niets meer.

De rechte middeleeuwse verkavelingssloten met hakhoutbeplanting langs de open weide (5) zijn nog grotendeels intact. Rondom het gebouwcomplex zijn deze minder herkenbaar; de noordelijke lijn is minder zichtbaar door de bebouwing dicht op de watergang. Het begin van watergang achter de wasserij is minder herkenbaar door de naoorlogse toevoeging van de vijver.

De openheid van de weide (5) en de indeling van de grasvlakken zijn nagenoeg origineel. Het deel met landhuis en besloten tuin, is nu geheel bebouwd (A). De noordelijke weide is altijd grasland geweest, tegenwoordig wel iets kleiner door de uitbreiding van bebouwing. Het kleine vlak, nabij de Vliet, was spiegelvijver met een kleine siertuin, de grens van deze siertuin is mogelijk nog zichtbaar in de bestaande haakse sloot. Van het paviljoen en presentatie aan de Vliet is niets meer herkenbaar, deze rand is dichtgegroeid met wilgen. Dat er een zichtlijn vanaf het huis naar de Vliet liep is onwaarschijnlijk, het eerste vlak lijkt op de historische prent een besloten tuin. Wel was er zicht over de open weide en vijver, deze lijn is nu doorsneden door de Valkeweg.

De rechte boomlanen vanaf de Veurseweg zijn in het parkdeel niet meer herkenbaar. Wel is de toegangspoort (6) nog een herkenbaar eind 17e eeuwse element. De entree poort is nog origineel en rijksmonumentaal, de locatie is echter aangepast. In 1923 is de poort verplaatst voor de verbreding van de weg en elektrificatie van de tramweg. Vervolgens is deze omstreeks 1970 nogmaals naar achter verplaatst voor de verbreding van de Veurseweg, de flankerende hekken en hekpijlers zijn destijds toegevoegd. De as waar de poort in staat klopt nog nagenoeg met de oorspronkelijke locatie, de laan is echter aangepast waardoor de rechte zichtlijn verdwenen is. De poort is een Rijksmonument met **hoge waarde**, de laan van **positieve waarde**.

De hoofdopzet langs de middeleeuwse verkaveling met waterlopen en hakhout en verdeling van vlakken is nagenoeg intact gebleven. Deze elementen zijn van cruciaal belang voor de ruimtelijke opbouw van het landgoed en houden de opzet en verkaveling van de 17e -eeuwse buitenplaats zichtbaar. Ze zijn tuinhistorisch van **hoge waarde**.

Zie voor uitgebreide beschrijving poort en bijgebouwen Bouwhistorische verkenning Huize Bijdorp: Bijgebouwen, J.A. van der Hoeve, 2020.

Oude eikenlaan langs weide.

Open weide, omzoomd door bomen.

Buitenplaats 18e-19e eeuw:

Lustpark

Over de hele breedte van de buitenplaats is het ontwerpidee nog herkenbaar. Het ontwerpidee van landschapspark met verschillende deelgebieden; het landhuis in het midden, parkzone (8) met slingerende paden en slingervijver (9), en omsloten weide (10) aan de zuidwestzijde is echter niet meer gaaf door de vele aanpassingen.

De oorspronkelijke aanleg met losse bomen en slinger-vijver op de overgang van hoog naar laag is nog het meest tot de verbeelding sprekend. Deze bomen-weide wordt omsloten door dichte bospartijen (11) en doorkruist door wandelpaden. De precieze laan, beplanting en wandelpaden uit de 19e eeuw zijn niet bekend, waardoor het onmogelijk is om aan te geven wat nog origineel is. Wel weten we uit kaartbeeld en luchtfoto's dat er meerdere aanpassingen zijn gedaan, deze zijn echter niet voldoende gedetailleerd. Pas in 1938 is er fotobeeld van de wandelpadenstructuur op de luchtfoto. Op dit beeld is de entreelaan (7) reeds veranderd ten opzichte van de situatie in 1821 (minuut-plan) en ook afwijkend van de huidige ligging van de laan.

De aanplant van bomen en perken langs de Veurse-weg lijkt op de luchtfoto van 1938 vrij recent, mogelijk

is dit aangepast na de elektrificatie van de trambaan waarvoor Huize Bijdorp een strook grond afstond. De padenstructuur is dan nog slingerend. In de jaren '60 zijn de paden rechtgetrokken en sindsdien niet meer aangepast.

De brug over de slingervijver (12) is niet meer origineel en van ondergeschikt belang, de locatie is nog herkenbaar.

Van de aanwezige bomen is geen datering bekend, enkele bomen en een beeldbepalende boomgroep rondom de slingervijver zijn monumentaal (boomgroep: eik, beuk en linde (13). Losse bomen: gewone beuk, rode beuk en hollandse linde – aangegeven op de kaart).

De uitbreiding van de buitenplaats met weide en akker aan de westzijde is nu nog de huidige grens. (De zuidelijke weide aan de Vliet is bebouwd.) De met bos omzoomde weide (10) is nog steeds herkenbaar. De bosomkadering en gebruik van de locatie is in de loop der tijd wel veranderd. Zo is in de jaren '30 de weide deels gebruikt als kwekerij met kas (door dhr. Griffioen) en was de bosstrook aan de zuidwestzijde minimaal. Het tuinpaviljoen (B) aan de weide stond in de zichtlijn van de Papenlaan, is bij de elektrificatie

van de trambaan (1922) naar achteren verplaatst en in de jaren '50 bij verbreding van de weg uiteindelijk afgebroken. De open weide is echter nog zeer herkenbaar en belangrijk voor de ruimtelijke structuur van het landgoed.

De invulling van het landschapspark (8), de bosstructuren (11) en entreelaan (7) zijn ruimtelijk herkenbaar en van belang voor de herkenbaarheid van de buitenplaats. Deze structuren zijn echter niet meer gaaf, ze hebben tuinhistorisch een **positieve waarde**. De slingervijver (9), monumentale bomen (13) en omsloten open weide (10) zijn herkenbaar en relatief gaaf: van **hoge waarde**.

Nutstuinen

De ommuurde moestuinen (14) met schuur (15) (huis van 'Hans-en-Grietje') en de bakkerij/schuur (16) behoren tot het ensemble van de oude buitenplaats. Behorend tot 1793 bij Dorpwijk en daarna bij Bijdorp getrokken.

Waarschijnlijk is de bakkerij, nu gebruikt als schuur, ontstaan uit de verbouwing van een huis gebouwd in de 18e eeuw. Het destijds langgerekte gebouw staat

Ensemble: moestuin

Moestuinmuur

Moestuinmuur

Boomgaard en kassen uit 20-21e eeuw.

Bakkerij/schuur met orangerie

Bakkerij/schuur met monumentale moerbeï boom

Schuur van Hans en Grietje

Ensemble: landschappelijke parktuin

op de kadastrale minuutkaart van 1830 aangeduid als woning. In 1869 is hier de orangerie tegenaangebouwd. De twee oude en bijzondere moerbeibomen tegen de voormalige bakkerij zijn monumentaal. De schuur is vermoedelijk een restant van een 18de-eeuwse dienstwoning, in de 2e helft van de 19e eeuw is deze waarschijnlijk vernieuwd/verbouwd.

De moestuin ligt in zijn oorspronkelijke context van weide en hooilanden, wel is deze is deze deels tussen de woonwijk ingeklemd. De moestuinmuren vormen een bijna omsloten carré en zijn in fases tot stand gekomen, het oudste deel is waarschijnlijk vroeg 19e-eeuws. De moestuin zelf dateert uit de 18e eeuw.

Het ensemble is nog relatief gaaf en goed herkenbaar. De ommuurde moestuin is nu boomgaard, de moestuin is groter geweest en omvatte ook een deel van de huidige schaapsweide. De oude schuur is grotendeels met wilde wingerd overgroeid en de tuinmuren zijn op enkele punten gerestaureerd of geheel opnieuw opgetrokken, maar in zijn herkenbaarheid nog gaaf (de gemeentelijke waardestelling en bouwhistorische beschrijving gaan hier verder op in). Het is een belangrijk onderdeel van het ensemble en de agrarische gebruikshistorie van het landgoed en klooster en van **hoge waarde**. De naastliggende weide is van **positieve waarde**.

Uitgebreide omschrijving van de bijgebouwen en moestuinmuur in Bouwhistorische verkenning Huize Bijdorp: Bijgebouwen, J.A. van der Hoeve, 2020.

Losse bomen in park.

Entree laan, nu dichtgegroeid door bosschages.

Slingervijver, nog grotendeels intact.

Slingervijver met kapel aan rechterzijde

Recreatiewoning 'ons uitzicht', 1964 gebouwd

Waarderingskaart bestaande elementen 20-21e eeuw

Kloosterperiode 1875-heden

In de kloosterperiode zijn er veel bouwwerken toegevoegd en een aantal ook weer afgebroken, veelal zijn deze elementen gericht op het gebruik en toegevoegd aan het ensemble van gebouwen rondom het oude landhuis en de kloosterbinnentuin. De gebouwen zijn leidend geweest en hebben weinig ruimtelijke relatie met het landgoed. De tuinen zijn veelal aangepast aan het voorkomen van het gebouw en praktische oplossingen als het rechte trekken van paden. Grote landschappelijke gebaren zijn niet aangelegd in deze periode.

Landschapspark

Vanaf de komst van de Congregatie in 1876 is het landschapspark (8) meermaals aangepast, maar heeft het landschapspark zijn buitenplaats karakter behouden. De bouw van de kapel (17) is van invloed op het aanzien van het landschapspark, de voorkant van het landhuis is niet meer zichtbaar. Het ensemble van gebouwen presenteert zich nu meer aan het voorplein (18) met de entree naast het noviciaatsgebouw (19). De slingerivier is hierbij deels aangepast, maar is voor een groot deel nog gaaf en herkenbaar.

De Congregatie ging in de eerste decennia van de 20ste eeuw verder met het verfraaien van tuin en park. Zoals

toen gangbaar werden perken aangelegd met bloeiende planten en struiken. Ook werden kuipplanten toegepast, o.a. agaves. Resterend zijn enkel nog de rododendrons. Vermoedelijk is in het midden van het landschapspark een sierperk (C) aangelegd met het beeld van de Heilige Dominicus (gebaseerd op luchtfoto 1938 en ansichtkaart). Deze toevoegingen zijn grotendeels verdwenen in de tijd, door een verandering in tuinmode en mogelijk door plaatsing van munitiebunkers in mei 1941 door de Duitsers. Waarschijnlijk is daarbij schade aan de beplanting en inrichting ontstaan.

De beplanting is meer verdicht naar de wegzijde ten behoeve van de privacy van de zusters. De oorspronkelijke beplanting langs de Veurseweg is niet meer gaaf (zelfs geheel verdwenen door verbreding van de weg) of herkenbaar en is in deze staat met veel opschot tuinhistorisch **indifferent** (20). Het weer herkenbaar maken van een laan of meer open groenzone langs de Veurseweg door middel van uitdunnen van het bos is aan te bevelen (de oorspronkelijke laan is echter verdwenen).

In de jaren '60 zijn grote delen van het park aangepast. De padenstructuur is rechtgetrokken en in 1964 is de tweede toegangsweg met brug (21) vanuit de Koninklijke Marinelaan aangelegd. Logischerwijs om een

breder toegang tot het complex te verschaffen en de parkzone te ontlasten van verkeer. Een andere reden kan zijn dat de toegangspoort in slechte staat was. Door deze nieuwe entree is de oorspronkelijk entree-weg vanuit de Veurseweg minder herkenbaar geworden. Deze toegangsweg is tuinhistorisch van **indifferente waarde**.

Een grote aanpassing was de bouw van het recreatiehuis "Ons uitzicht" in 1964. Rondom de vakantiewoning (22) zijn gazon en terrassen gerealiseerd. Metasequoias flankeren het pad naar de ingang. Waarschijnlijk is naast de vakantiewoning een minigolfbaan aangelegd (23). Een deel van de open weide is hiervoor gebruikt en is nu de locatie van de retraite route (zie topkaart 1975). Tuinhistorisch is deze ontwikkeling niet van waarde en de huidige staat is een zeer dicht bosje met opschot van heesters. De historisch ruimtelijke structuren zijn hier niet meer herkenbaar. Wel zijn in dit bosje een drietal oude kersenbomen zichtbaar, deze zijn mooi om te behouden maar zijn historisch niet te herleiden tot de boomgaard.

De veranderingen van de jaren '60 doen geen recht aan de landschappelijke inrichting, ze gaan met de rechte lijnen haaks op de landschappelijke principes in. Het ensemble rondom de recreatiewoning en het bosje is tuinhistorisch **indifferent**.

Binnentuin met zicht op oude landhuis en pensionaat, met heiligbeeld en monumentale plataan.

Verhoogde siertuin ter hoogte van het oude schoolplein en 2e monumentale plataan.

Kloostertuin en schoolplein

De pensionaatvleugel (24) (1879) en noviciaatsvleugel (19) (1887) zijn de eerste grote uitbreidingen aan de achterzijde van het landhuis. Gebaseerd op de beelden van begin 20^e eeuw is tussen de twee vleugels een symmetrische binnentuin/kloostertuin (25) aangelegd met rechte paden, bomen in het gras en perkjes. Deze tuin was doorgetrokken tot aan de weidesloot van de Vliet, waar een plein omzoomd door bomen voor het pensionaat was gerealiseerd, zichtbaar op de luchtfoto uit 1931.

In het verlengde van het pensionaat met tuin is de Middelbare meisjesschool (26) rond 1937 gebouwd, tegenover het schoolgebouw is een verhoogd schoolplein aangelegd (27). Een deel van de symmetrische kloostertuin en plein is hierdoor verdwenen. Later is het schoolplein getransformeerd tot siertuin en heeft nu in die hoedanigheid geen waarde.

Door de bouw van de MMS is de verkavelingssloot aan de noordzijde naar de Vliet in het gedrang gekomen en minder herkenbaar, ook is de oorspronkelijke grens tussen tuin en weide opgeschoven.

De symmetrische tuin ter hoogte van het noviciaat (25) is nog duidelijk herkenbaar, maar niet meer gaaf: er zijn veel bomen en de perkjes verdwenen in de loop der tijd. Onderdeel van de tuin zijn twee grote monumentale platanen (28) en een heiligbeeld (a). De tuin geeft een beeld van de ontwikkeling van het landgoed naar klooster en is van **positieve waarde**. Het voormalige schoolplein (27) is weinig herkenbaar en niet meer gaaf, de waarde is **indifferent**.

Entreeplein met wasserij

Het voorplein (18) met de huidige parkeerplaats is sinds de 16^e eeuw al het einde van de entreeweg en locatie waar men het landhuis, later klooster, binnengaat. De herkenbaarheid als voorplein is echter in het gedrang gekomen en door de dichte begroeiing en het huidige gebruik voor parkeerplekken en garage enigszins verrommeld. De voormalige plantperken zijn geruduceerd tot twee grote boomspiegels voor de lindebomen. Het entree plein is niet meer gaaf, maar de locatie en herkenbaarheid is van **positieve waarde**.

De wasserij aan het plein (30), monument uit 1924, is het eerste gebouw uit de kloosterperiode gebouwd buiten het hoofdgebouw. Met zijn positie dwars op de

kavelsloot belemmert deze het zicht op de verkavelingssloot richting de Vliet. Ook het kloosterverzorginstehuis 'Oud Bijdorp' (31) (1978) versmalt het wandelpad naar de Vliet. Achter de wasserij, aan het eind van de vaarsloot vanaf de Vliet, werd een komvormige waterpartij (32) aangelegd met daarin een eilandje. Een parkelement, met vroeger een eendenhuisje? Tegenwoordig is het eiland dichtgegroeid.

De ruimtelijke structuren rondom de wasserij zijn verstoord en beoordelen we **tuinhistorisch als indifferent**.

Entreeplein voor het noviciaat, nu parkeerplaats. De lindebomen zijn herplant in het carre, een vierde mist.

Begraafplaats van de zusters.

Nieuwe boomgaard.

Boerderij erf met stal en wagenshuur.

Deel van de kas in de nutstuin uit 1938.

Boerderij, nutstuinen en begraafplaats

Rond de jaren '30 zijn naast de weide een stal en kapschuur gebouwd (33). De stal en schuren zijn als monumentaal aangemerkt in het ensemble van het gemeentelijk monument vanwege de bijzondere typologie. Dit ensemble kent een waarde als herinnering aan de agrarische functie van de buitenplaats en gebruikswaarde in de historie van het klooster en buitenplaats. De zusters waren zoveel mogelijk zelfvoorzienend. Tuinhistorisch heeft dit ensemble relatief weinig waarde, echter de gebruikswaarde en herinnering van het gave ensemble is van **positieve waarde**.

De nutstuin is in de 20e eeuw verder uitgebreid met een kas (34) (niet monumentaal) welke gebouwd is 1938 tussen de boomgaard en wagenschuur/stalgebouw. Het lijkt of er een tweede deel aan de kas is geplaatst op een later moment. De weide ten zuiden van de moestuin werd deels gebruikt als akker of kwekerij, nu weer weide. Aan de zijde van het entreeplein is een nieuwe boomgaard (35) aangeplant. De locatie van de boomgaard is sinds de landschapsstijl beplant geweest en is hier passend. Deze elementen zijn nog gaaf en passend in de nutstuin, maar zijn niet bijzonder oud of zeldzaam. Het oude deel van de kas en boomgaard zijn van **positieve waarde** op de ensemblewaarde van de nutstuin.

Tussen de wasserij en de stallen is de begraafplaats van de zusters gerealiseerd. In 1976 is hier het mortuarium bijgebouwd. Deze elementen hebben een belangrijke en religieuze gebruikswaarde voor de kloosterhistorie, tuinhistorisch zijn deze elementen **indifferent**.

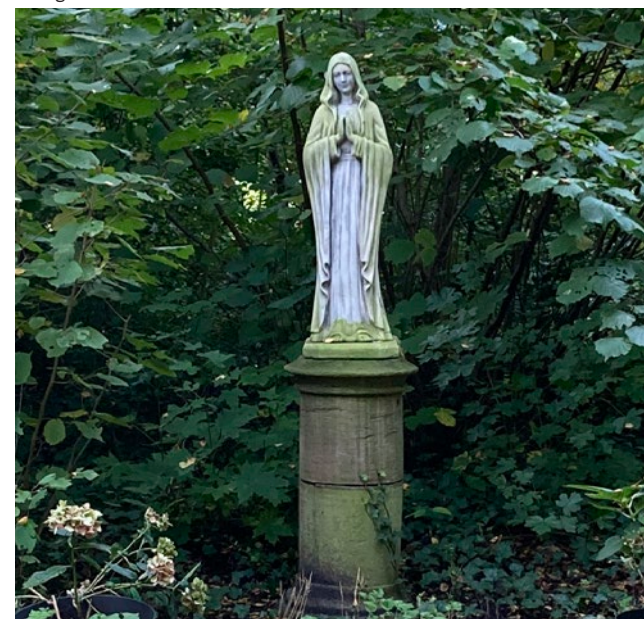
Losse tuinelementen

Op het landgoed staan drie heiligenbeelden, deze zijn niet gedateerd, maar staan op fotobeeld in 1920. Het Heiligbeeld Dominicus met hond (a) stond zeer waarschijnlijk in een sierperk in het landschapspark (zie foto pagina 18). Dit beeld staat nu zonder context in de tuin ter hoogte van de wooneenheden 'Oud Bijdorp'. Het beeld Dominicus met lelie (b) staat in de symmetrische binnentuin, mogelijk op zijn oorspronkelijke locatie. Het Mariabeeld (della Pace) (c) stond in een grotto - De Lourdesgrot (zie foto p.18, aan de rand van de kloostertuin, 1882), gesloopt in 1966 voor een houten noodlokaal van de MMS. Het beeld staat nu zonder context in het bos bij de recreatiewoning.

De beelden zijn niet zeldzaam, maar hebben **positieve waarde** voor de herinnering aan van het klooster. De locatie van twee beelden is echter niet origineel.

Heiligbeeld Dominicus met hond

Mariabeeld

Conclusie

Waardestelling

Ondanks de aantastingen van de park- en tuinaanleg en de sterk veranderde omgeving is de tuinhistorische waarde van buitenplaats Bijdorp als geheel positief. Deze waardering is de uitkomst van de tuinhistorische waardering van de huidige aanwezige elementen uit de verschillende tijdsperiodes, waarvan sommige hoog, positief en een aantal ook laag en indifferent zijn gewaardeerd.

Bijdorp heeft tot op heden de ruimtelijke opzet van historische buitenplaats uit de 17 en 18e eeuw behouden, deze opzet is ter plekke niet meer overduidelijk aanwezig. De huidige sfeer is sterk beïnvloed door de ontwikkelingen uit de kloosterperiode. Door de vele nieuwe gebouwen en beplantingen is de structuur niet meer duidelijk zichtbaar. Tegenwoordig is de buitenplaats ook meer ingetogen en afgeschermd van de buitenwereld.

Buitenplaats Huize Bijdorp is vooral bijzonder in zijn ontwikkeling van buiten tot klooster, de gebruikshistorie en als religieus erfgoed.

Aanbeveling en toekomstperspectief

Kenmerkend voor de buitenplaats is de voortgaande ontwikkeling. Iedere tijd heeft zijn sporen nagelaten en dit maakt het een interessante locatie met vele lagen. De verdere ontwikkeling naar woon-buitenplaats kan een interessante nieuwe gebruikslaag vormen en biedt een kans voor een impuls voor het gehele gebied. De hoog gewaardeerde gebieden als de originele verkavelings- en bosstructuren, weiden en landschapspark zijn een belangrijk karakter van de buitenplaats. Deze gebieden en lijnen zouden versterkt kunnen worden. Het ensemble van nutstuinen en boerderij neemt hierbij een bijzondere plaats in voor het verhaal van zelfvoorzienendheid. Versterking van deze waarden is aanbevolen.

Ontwikkelingen in positief gewaardeerde gebieden zijn mogelijk, maar dienen terughoudend te zijn. Belangrijk is de ontwikkelingen te toetsen aan het ruimtelijke karakter van de plek. Door deze ruimtelijke structuren in acht te nemen is ruimte om een nieuwe laag toe te voegen passend bij het karakter van de buitenplaats.

Daarnaast dient rekening gehouden te worden met de huidige aanwezige natuurwaarden, het gebied ligt immers binnen een NNN-locatie. Hier wordt nader onderzoek naar gedaan.

Specifieke kansen:

Het revitaliseren van het gehele gebied, o.a. door:

- ♦ Het verwijderen van opschot en niet passende beplantingen waardoor de structuren en deelgebieden helder worden.
- ♦ Hoogwaardige en passende materialisatie toepassen bij paden, bruggen en overig meubilair.
- ♦ Routing verduidelijken in park, rondom gebouwen en moestuin.

De zichtbaarheid, beleving en presentatie naar buiten verbeteren, zodat het buiten meer onderdeel wordt van Voorschoten, door:

- ♦ Het openstellen en toegankelijker maken van het gebied, het verwijderen van vele hekwerken en prikkeldraad.
- ♦ Presentatie aan de Veurseweg door het landschapspark opener te maken en zichtlijnen te herstellen, eventueel ook zicht op de weide.
- ♦ Zicht vanaf de Vliet op de weide herstellen door kappen van de bosjes aan de kopse zijde. Een nieuw tuinpaviljoen kan een link naar de vroegere situatie zijn en presenteert zich duidelijk aan de weg of water. Een mogelijkheid is dat in het tuinpaviljoen aan het water informatie wordt gepresenteerd over het kanaal van Corbulo.

In deze waardestelling wordt hier niet op ingegaan - deze is

niet direct van betekenis voor de buitenplaats. Een archeologisch onderzoek wordt nog uitgevoerd en zal hier duiding aan geven.

Kansen voor met name het landschapspark zijn:

- ♦ Het herstellen van de slingerende padenstructuur
- ♦ Herstel van de laan vanaf het oorspronkelijke entreehek door weghalen en/of toevoegen van bomen.
- ♦ De algehele uitstraling te verbeteren door een opener park, hoogwaardig meubilair toevoegen of een bijzonder element te plaatsen. Stinzenbollen planten voor een meer gevarieerde seizoensbeleving.

Rondom hoofdgebouw:

- ♦ Het entreeplein meer allure geven; verwijderen dichte beplanting, minder parkeren en herstel perkje met bomen.
- ♦ Heiligenbeelden op een passende plek plaatsen.

Verhoging van de natuurwaarden en biodiversiteit, onder meer door:

- ♦ Kruidenrijk grasland ter plaatse van de weides, gevarieerde inheemse beplanting in het bos. Stinzenbollen. Het natuurwaardenonderzoek doet hier aanvullende suggesties voor.

Bronnen

Stöver, J. e.a., Kastelen en buitenplaatsen in Zuid-Holland. Zutphen 2000. (Bijdorp. p 452- 453)

Waardstelling Huize Bijdorp, Gemeente Voorschoten

Bouwhistorische verkenning Voorschoten, Veurseweg 3, Huize Bijdorp: Bijgebouwen, J.A. van der Hoeve, 2020

Internet

kadastrale kaart 1832 op: <https://hisgis.nl/kaartviewer/zuid-holland/>

<https://gemeentearchief.wassenaar.nl/atlantispubliek/Default.aspx#>

<https://www.cchin.nl/kastelenlexicon/lexobject.xql?id=lx0462>

<https://kasteleninzuidholland.nl>

https://www.rijnland.net/over-rijnland/erfgoed/archieven-en-collecties/zoeken-in-archieven-en-collecties-1?mi-vast=319&miadt=319&mizig=42&miview=ldt&milang=nl&micols=1&mizk_alle=Voorschoten

<https://hisgis.nl/projecten/zuid-holland/>

<https://topotijdreis.nl>

Strategisch ontwerpers
voor gebieden in beweging

Land-id
Kantoorgebouw De Enk
Tivolilaan 205
6824 BV Arnhem

www.land-id.nl